

We think that, firstly, finally, apart of this, according to, because of, as a result, obviously, in fact, for example, however, despite the fact that, in other words, in the same way, on the other hand, on the condition that, if so, as....

18. Suggest as many expressions as you can to describe the following moves:

start your speech; state the main objectives of the speech; mention the background of the problem; give an example; draw attention; finish your speech.

20. Work in pairs. Look through the following words and phrases. Match them with their functions. Do it in letters and figures (table 9).

УДК 378:159.9-047.22

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Левинська І.Б.,
аспірант кафедри психології та педагогіки
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Статтю присвячено аналізу вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних досліджень сутності, структури та провідних компонентів професійної компетентності майбутнього психолога. Наше дослідження базується на провідних українських, європейських та американських джерелах, які визначають зміст структури професійної компетентності майбутніх психологів. Ми можемо відзначити, що професійна компетентність майбутнього психолога – це багатокомпонентне цілісне інтелектуальне, професійне та особистісне утворення, що дозволяє адекватно реагувати на особисті та соціальні потреби.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, професійна компетентність майбутнього психолога, сутність, структура професійної компетентності, провідні компоненти професійної компетентності майбутнього психолога.

Статья посвящена анализу отечественных и зарубежных психолого-педагогических исследований, касающихся сущности, структуры и ведущих компонентов профессиональной компетентности будущего психолога. Наше исследование базируется на ведущих украинских, европейских и американских источниках, которые определяют содержание структуры профессиональной компетентности будущих психологов. Мы можем отметить, что профессиональная компетентность будущего психолога – это многокомпонентное интеллектуальное, профессиональное и личностное образование, позволяющие адекватно реагировать на личностные и социальные нужды.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональная компетентность будущего психолога, сущность, структура профессиональной компетентности, ведущие компоненты профессиональной компетентности будущего психолога.

Levyńska I.B. THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF PSYCHOLOGISTS: THE THEORETICAL DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE

The article deals with analyse the approaches to the structure of professional competence in Ukrainian and foreign psychological and pedagogical research. Our research is based on leading Ukrainian, European and American sources which attempt to reveal the contents of the structure of professional competence of future psychologists. We can note that the professional competence of the future psychologist is a multicomponent integral intellectual, professional and personal formation that allows you to respond adequately to personal and social needs.

Key words: competence, competences, professional competence, professional competence of a future psychologist, nature, structure and leading component of professional competence of a future psychologist.

Постановка проблеми. В умовах розбудови новітньої української держави немінучими є глибокі перетворення в усіх сферах нашого суспільства. На основі підтримання Україною ідей провідних світових освітніх процесів відбувається динамічне реформування системи вищої освіти. Соціально-економічні зміни в сучасній Укра-

їні, пов'язані з процесами глобалізації та інтеграції до європейських економічних структур, переходом до інформаційного суспільства, впливають не лише на загальні перспективи розвитку економіки, а й висувають принципово нові вимоги до всіх її учасників та до їх професійної компетентності.

Відповідно до чинного Закону України «Про вищу освіту», одними з принципів вищої освіти є «сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя» [2], «міжнародна інтеграція та інтеграція системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи» [2], що є особливо актуальним, враховуючи набуття Україною асоційованого членства в ЄС та початок дії безвізового режиму перетину кордону з ЄС.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», спеціальність 053 «Психологія» віднесена до галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», а, отже, підготовка здобувачів вищої освіти за цією спеціальністю має базуватися на соціальній взаємодії, інтеграції майбутніх фахівців психологів до соціуму ще в процесі підготовки [3].

Таким чином, нинішня ситуація поновому ставить проблему ґрунтовної професійної підготовки фахових психологів та формування їхньої професійної компетентності, вимагає наукового переосмислення наявних підходів до формування професійної компетентності психолога, потребує активного пошуку інноваційних форм та засобів сприяння цьому під час підготовки фахівця у ВНЗ.

Термін «компетентність» є досить широким живаним у сучасній педагогічній науці і практиці. Переважна більшість зарубіжних джерел із цієї проблематики є англійськими, тому заслуговує на увагу той факт, що в сучасній англійській мові присутнє тільки поняття «компетенція», тому в англійських джерелах під поняттям «компетентність» мається на увазі фактична сукупність компетенцій. Відповідно до останнього, 6 видання провідного британського енциклопедичного словника «Longman Dictionary of Contemporary English (LDOCE)» (2015 р.), поняття «компетенція» достатньо лаконічно трактується як «здатність робити щось добре» [4].

Всесвітньовідома енциклопедія «Encyclopaedia Britannica» подає декілька варіантів розуміння поняття «компетенція» залежно від сфери вжитку. У царині соціальних наук це поняття подається як «наміри та смисли, пов'язані з поведінкою, впливом основних структур суспільства та ресурсів, здатність приймати та повідомляти рішення» [5].

Проаналізувавши для порівняння вживання понять «компетенція» та «компетентність» у вітчизняних енциклопедичних та словникових джерелах, ми дійшли висновку, що вони співвідносяться між собою як достатньо близькі, а часом і аналогічні. Термін «компетенція» запозичений із латинської мови через польську і в перекладі означає «відповідність, узгодженість». Так, відповідно до останнього видання (2012 р.) етимологічного словника української мови, похідний термін «компетенція» пояснюється через поняття «компетентний», тобто «обізнаний у певній галузі» [6]. Тлумачний словник сучасної української мови за редакцією В.Т. Бусела розглядає компетентність як певну суму знань особистості, яка дозволяє їй судити про що-небудь, висловлювати переконливу, авторитетну думку [7].

Проте, виходячи з поширених у вітчизняній науці мовних стереотипів, ми вважаємо, що слід розвести ці поняття. Компетенція в українських наукових дослідженнях вживається у значенні «коло повноважень», компетентність же пов'язується, як правило, із кваліфікованістю, обізнаністю, авторитетністю. Один із провідних міжнародних експертів ЮНЕСКО в галузі освіти, колишній міністр освіти Франції Жак Делор у своїй доповіді сформулював т. зв. «чотири стовпи», на яких ґрунтується освіта: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити. Як зазначав Жак Делор, одне з вищезазначених понять складається з того, щоб «навчитися робити, з тим, щоб набути не тільки професійної кваліфікації, а і значно ширше – компетентності, яка надає можливість долати різноманітні ситуації та працювати в групі» [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняних психолого-педагогічних наукових джерел дає змогу засвідчити закономірне та планомірне зростання інтересу дослідників до розкриття суті поняття та структури професійної компетентності фахівця з вищою освітою, зокрема психолога. Серед праць, що стосуються безпосередньо професійної компетентності, слід виокремити роботи В. Аніщенка, В. Бездухова, В. Болотова, М. Волошина, Т. Добуцько, О. Овчарук, В. Свистун, А. Тубельського, В. Ягупова, які найбільшу увагу приділяють можливостям вдосконалення системи освіти шляхом застосування компетентнісного підходу. Низка досліджень таких науковців, як О. Гура, С. Козак, О. Мармаза, Т. Сорочан, І. Дичківська, С. Максимюк, М. Фіцула, О. Падалка, присвячені пошуку оптимальних педагогічних технологій та засобів для формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

В останні роки у педагогічній та психологічній науці зарубіжних країн поняття «професійна компетентність» розглядається з різних наукових підходів: особистісно-діяльнісного (Л. Анциферова, Є. Борисова, В. Бодров, М. Молоканов, Р. Шакуров); системно-структурного, культурологічного (Т. Буякас, Д. Оборіна, А. Пятінін, В. Шадріков), акмеологічного (К. Абульханова, А. Бодальов, А. Деркач, Н. Кузьміна, Л. Лаптев, Дж. Равена).

Отже, незважаючи на значний інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до питання поняття та структури професійної компетентності, професійної підготовки, проблема структурних компонентів професійної компетентності майбутнього фахівця-психолога як у теоретичному, так і в практичному аспекті залишається малодослідженою, що виявляється у недосконалості розробки специфіки структури галузевої професійної компетентності, а також у відсутності єдиного розуміння сутності цього феномену, теоретично визначеної та методологічно обґрунтованої моделі, розробленої й експериментально апробованої технології її формування в сучасній системі професійної освіти майбутніх психологів.

Постановка завдання. Мета нашої статті – аналіз підходів вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних дослідників до визначення сутності, структури та провідних компонентів професійної компетентності майбутнього психолога.

Необхідність досягнення зазначеної вище мети зумовлена наявністю та подальшим поглибленням цілої низки суперечностей, які мають місце, зокрема, у процесі підготовки майбутніх психологів у ВНЗ України, а саме: недостатньою узгодженістю розуміння поняття «професійна компетентність» та його структурних компонентів на концептуальному, організаційно-адміністративному та методично-практичному рівнях освітнього простору ВНЗ; відсутністю достатнього теоретичного підґрунтя для розуміння сутності феномену «професійна компетентність» майбутнього психолога, поєднання змісту цього феномену з іншими педагогічними, психологічними поняттями та категоріями; недостатньо розробленими сучасними інноваційними педагогічними технологіями формування професійної компетентності майбутнього психолога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для цієї нашої наукової розвідки та подальших досліджень формування професійної компетентності особливий інтерес становлять окремі погляди вітчизняних дослідників на сутність поняття та структуру професійної компетентності.

У процесі дослідження компетентнісного підходу до підготовки фахівців у системі вищої освіти України В. Ягупов та В. Свистун звернули увагу на недостатню «прозорість» появи терміну «компетентність» в українській психолого-педагогічній літературі. Термін «компетентність» з'являється у вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях у кінці 1980-х рр. як запозичення з іноземних джерел [9, с. 3]. І велими поважні автори, і ми у своїх попередніх наукових розвідках зазначали, що термін «компетентність» не має повноцінного аналогу в англійській психолого-педагогічній літературі, де використовується виключно термін «компетенція», що спричиняє ще більшу нез'ясованість історії появи терміну «компетентність» і є можливим полем майбутнього дослідження для науковців психолого-педагогічного напрямку [9, с. 5].

У своєму дослідженні В. Ягупов та В. Свистун закономірно дійшли висновку, що, в широкому розумінні, компетентність – це вміння та культура здійснювати певну діяльність, що формується, розвивається та проявляється виключно в процесі конкретної діяльності. На погляд зазначених вище дослідників, «компетентність проявляється в конкретній ситуації у процесі здійснення професійної діяльності, оскільки, якщо вона залишається невиявленою, то це не є компетентністю, а лише прихованою можливістю» [9, с. 6]. Відповідно, професійна компетентність фахівця є «складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, яке формується у процесі його професійної підготовки у ВНЗ, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності» [9, с. 8]. Провідною характеристикою професійної компетентності фахівця є діяльність, що виступає запорукою прояву компетентності.

Міжнародна комісія Ради Європи загалом визначає компетентність як комплекс загальних або ключових вмінь, відношень, цінностей, знань та навичок, що визначають спроможність особистості сприймати і реагувати на певні індивідуальні та соціальні потреби. Згідно з «Національною рамкою кваліфікацій вищої освіти» Міністерства освіти і науки України, компетентність – це сукупність знань та вмінь, які характеризують здатність фахівця виконувати, розуміти, відображати та пізнавати те, що вимагається відповідною освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця [1].

Детальний аналіз професійної компетентності як сучасного провідного педагогічного поняття, його компонентів та структури здійснила у своєму дослідженні

ні І. П'янкowska, звертаючись до попереднього вітчизняного наукового досвіду в цьому питанні. Узагальнюючи вже відомі підходи українських дослідників до поняття та структури професійної компетентності фахівця, автор наводить схему основних елементів компетентності фахівця, яка «не вичерпує всіх аспектів категорії, що нами аналізується, але показує їх взаємозв'язок» [10, с. 156] і містить такі складові частини, що впливають одна з одної: професійні знання, вміння, навички, досвід; готовність до діяльності; ставлення до компетенції та предмету діяльності; особистісні якості фахівця; прийняття рішення та відповідальність за нього [10, с. 157].

У своєму дослідженні В. Єгорова та М. Голубева виокремлюють сучасне теоретичне тлумачення поняття професійної компетентності – це «інтегроване утворення», що формується на основі теоретичної бази філософії прагматизму та виступає цілком логічним продовженням особистісно-орієнтованої педагогічної доктрини та парадигми діяльнісного підходу, тобто «це інтеграція знань, умінь, навичок, емоційно-ціннісного ставлення та розгорнутої професійної рефлексії, що сприяє якісному, творчому виконанню професійної діяльності» [11, с. 28].

Частина вітчизняних авторів у своїх дослідженнях зосереджується на окремих структурних компонентах професійної компетентності. Зокрема, формування професійної свідомості майбутніх практичних психологів у системі вищої освіти досліджує Н. Шевченко, пропонуючи концепцію професійної підготовки психологів, яка покликана перебороти обмеження та охопити смислову сферу особистості майбутнього фахівця [12, с. 99]. Розвиває її ідеї А. Самойлова, зазначаючи, що високий рівень сформованості професійної свідомості є принциповою умовою успішної професійної діяльності для майбутніх фахівців-психологів [13, с. 255].

Професор О. Кокун у своїй монографії «Психологія професійного становлення сучасного фахівця» звертає увагу на безпосередньо психологічні компоненти професійної компетентності майбутнього фахівця взагалі, в т. ч. і майбутнього фахівця-психолога. Процес набуття професійної самореалізації, «професійне самоздійснення» є складовою частиною професійної компетентності майбутнього фахівця [14, с. 8].

Особливості формування професійної психологічної культури майбутнього психолога як складову частину його професійного становлення та особливості її розвитку в умовах ВНЗ досліджує О. Пахомова,

розглядаючи її як «цілісне новоутворення в процесі фахової підготовки» [15, с. 623].

Звертаючись до зарубіжного наукового доробку, зазначимо, що відповідно до визначення, сформульованого Міжнародним департаментом стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)), поняття професійної компетентності визначається як «спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу» [8].

Британські дослідники другої половини XX ст. Кріс Аргіс (Chris Argyris) та Дональд Шон (Donald Schon) у своїй праці «Теорія на практиці: підвищення професійної ефективності», що побачила світ у Оксфорді в 1974 р., зазначають, що «професійна компетентність має базуватися на здатності адекватно реагувати на нові ситуації у професійній діяльності, вмінні ефективно поводити себе в практичних ситуаціях, враховуючи клієнт-орієнтований підхід» [16].

Американські дослідники Р. Епштейн (Ronald M. Epstein) та Е. Хандерт (Edward M. Hundert) у статті «Визначення та оцінка професійної компетентності», вказують, що «ключовими компонентами професійної компетентності обов'язково повинні бути вміння керувати своїм робочим часом, набуття експертних навичок, вміння сформулювати стратегію самонавчання та професійного вдосконалення, організувати колективну роботу, бути лідером за певних обставин» [17].

У дослідженні «Оцінка професійної компетентності: від методів до програм» дослідники Департаменту освітнього розвитку Маастрихтського університету (Нідерланди) К. Влютин (Cees P. M. Van Der Vleuten) та Л. Шувірх (Lambert W. T. Schuwirth) на початку 2000-х рр. дійшли висновку, що використання «методів адекватної оцінки та самооцінки набуття певного рівня професійної компетентності безпосередньо впливає на її подальше формування. Тобто вимірювання рівня професійної компетентності є необхідною умовою її набуття» [18].

Британські дослідники, радники Департаменту освіти та зайнятості Великої Британії Дж. Чіверс (Geoff Chivers) та Г. Чітмен (Graham Cheetham) у спільній науковій праці «На шляху до цілісної моделі професійної компетентності» підтвердили гіпотезу, що найбільш дієвою моделлю професійної компетентності є та, яка «зводить воедино цілий ряд різних поглядів на професійну компетентність, визнаних у рамках професійних освітніх програм» [19].

У своїй науковій праці «Оцінка професійної компетентності» професор Віконсько-

го університету М. Кейн (Michael T. Kane) наголошує на тому, що «детальна розробка структурних компонентів професійної компетентності забезпечує можливості для адекватної оцінки її набутого рівня» [16]. Продовженням розробок у цьому напрямку є робота колективу американських дослідників на чолі з К. Елісоном (Kevin W. Allison) «Людська різноманітність і професійна компетентність», у якій вказується, що професійна компетентність майбутнього психолога повинна містити різні компоненти, залежно від того, наприклад, із якими групами населення має працювати психолог; необхідною запорукою цього є застосування тренінгових технологій навчання майбутніх фахівців-психологів [20].

Доктор психологічних наук, академік РАН І.А. Зимня у рамках розгляду ключових компетенцій як складових частин компетентності та нової парадигми результатів освіти виокремлює такі рівні компетентності, що стосуються професійної діяльності, причому кожний рівень складається з низки окремих компонентів: компетентність пізнавальної діяльності; компетентність власне діяльності; компетентність інформаційних технологій [21, с. 13].

Т.А. Соколова (Брестський університет, Республіка Білорусь) у своєму науковому доробку розкриває поняття «професійної компетентності» крізь призму поняття «професійна спрямованість». Виходячи з позиції дослідника, можна констатувати, що «професійна компетентність є системою переважаючих мотивів у професійній діяльності, ціннісних орієнтацій, інтересів та професійних намірів» [22].

На думку М. Чошанова, «компетентність – принципово нова якість професійної підготовки, зміст поняття «компетентність» містить такі основні ознаки: мобільність знань, критичність мислення, гнучкість методу» [23, с. 22–23].

Таким чином, зарубіжні дослідження поняття «професійна компетентність» надають можливість зробити висновок про існування чималої кількості різноманітних підходів до його визначення та змістового наповнення.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного нами теоретичного дослідження можна зробити такі загальні висновки:

1) термін «компетентність» та «професійна компетентність» є досить широковживаними в сучасній українській психолого-педагогічній науці та практиці і відображають тенденції змін у професійній освіті під впливом факторів навколишнього середовища, вимог виробничого та соціального середо-

вища до рівня професійної підготовки фахівців;

2) узагальнивши наявні вітчизняні підходи до розуміння сутності професійної компетентності, можна зазначити, що професійна компетентність майбутнього психолога є багатокомпонентним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, що дозволяє адекватно реагувати на особистісні та соціальні потреби. Процес формування професійної компетентності майбутнього психолога має передбачати можливості прояву її вже набутого рівня в конкретних ситуаціях;

3) характерними ознаками професійної компетентності, на думку більшості зарубіжних науковців, є прагнення до постійних змін, орієнтація на майбутнє, прояв лідерських якостей, уміння робити вибір у конкретній ситуації, мотивація до неперервної самоосвітньої діяльності;

4) в Україні формування професійної компетентності повинно здійснюватися з урахуванням освоєння уже діючих компетенцій, а також впливу на рівень професійної підготовки спеціалістів економіки кризового періоду. Тобто, крім суто технологічної складової частини, сучасний спеціаліст повинен бути компетентним у таких питаннях, як організація справи, володіти високим ступенем мотивації досягнення компетентних переваг у конкурентній боротьбі, психологічною стійкістю тощо. Зрозуміло, що це вимагає уважного вивчення можливостей запровадження цих елементів до системи професійної підготовки, в т. ч. і майбутніх психологів.

Статтю виконано в рамках розробки державної науково-дослідної теми (реєстраційний номер – 0116U004702) «Психолого-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ». Цю тему досліджують науковці на кафедрі психології та педагогіки Національного університету «Киево-Могилянська академія».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барко В.І. Аналіз наукових підходів до становлення поняття «професійна компетентність» сучасного фахівця. Вісник національної академії Державної прикордонної служби України. Психологічні науки. Вип. 5. 2010. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_5_18.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 28 квітня 2015 р. № 266. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.

4. Longman. Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com/dictionary/competence>.
5. Encyclopedia Britannica. URL: <http://www.britannica.com>.
6. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін. К.: Наук. думка, 2012. Т. 3. 2012. 552 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
8. Шовкун Л.М. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності викладачів вищих аграрних навчальних закладів. URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/5429/1/Showkun.pdf>.
9. Ягупов В.В., Свистун В.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Т. 71. Видавничий дім «КМ Академія». 2007. С. 3–8.
10. П'янківська І.В. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови. Наукові праці. Педагогіка. Вип. 95. Т. 108. Чорноморський державний університет імені Петра Могили, 2009. С. 155–160.
11. Єгорова В.В., Голубєва М.О. Інноваційні педагогічні технології в сучасному навчально-виховному процесі ВНЗ. Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. К.: НаУКМА, 2009. Т. 97. С. 28–31.
12. Шевченко Н.Ф. Професійна свідомість: специфіка психологічного явища. Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Психологія. Харків: ХНПУ, 2005. № 14. С. 98–106.
13. Самойлова А.Г. Формування професійної свідомості майбутнього психолога на основі інтегративного підходу. Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. К., 2002. Т.4, Ч. 1. С. 253–258.
14. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. 200 с.
15. Пахомова О.Л. Культурологічний підхід до проблеми професійного становлення майбутнього психолога. Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського Національного ун-ту імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАН України. 2011. Вип. 14. Національний ун-т імені Івана Огієнка, 2011. С. 622–636.
16. Michael T. Kane. The Assessment of Professional Competence. URL: <http://ehp.sagepub.com/content/15/2/163.short>.
17. Ronald M. Epstein, MD; Edward M. Hundert, MD. Defining and Assessing Professional Competence. URL: <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=194554>.
18. Cees P M Van Der Vleuten and Lambert W T Schuwirth. Assessing professional competence: from methods to programmes. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2929.2005.02094.x/abstract>.
19. Cheetham, G. and Chivers, G. Towards a holistic model of professional competence. URL: <http://www.citethisforme.com/topicideas/lifesciences/WBL%20Compentecy%20based%20assessment%20in%20a%20youth%20work%20setting-8493459>.
20. Kevin W. Allison. Human diversity and professional competence: Training in clinical and counselling psychology revisited. URL: <http://psycnet.apa.org/journals/amp/49/9/792/>.
21. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. Эксперимент и инновации в школе. 2009. № 2. С. 7–14.
22. Соколова Т.В. Мотивационная сфера личности как компонент ее профессиональной направленности. URL: http://lib.brsu.by/sites/default/files/Соколова_Мотивационная_сфера.pdf.
23. Чошанов М.П. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения. Педагогика. 1997. № 2. С. 21–27.